

Anna Dziergawka*

Karnoprawna ochrona ustroju konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej

DOI: 10.5604/01.3001.0013.7197

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest tematyka dotycząca karnoprawnej ochrony demokratycznego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Przedstawiono w nim kształtowanie się ustroju konstytucyjnego w Polsce i jego pojęcie oraz rozwój prawodawstwa w tym zakresie. Dodatkowo odniesiono się do katalogu przestępstw przeciwko ustrojowi konstytucyjnemu w kontekście jego prawnokarnej ochrony. Autorka wyraziła stanowisko, że w aktualnej sytuacji, zarówno przepisy konstytucji, jak i kodeksu karnego, pozwalają na prawidłową ochronę i stabilizację demokratycznego porządku prawnego w Polsce oraz mają cały czas istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej.

Słowa kluczowe: ustrój konstytucyjny, demokratyczne państwo prawne, ochrona prawnokarne, przestępstwa polityczne, konstytucja, kodeks karny.

Penal Law Protection of the Constitutional Order of the Republic of Poland

Summary: This article is dedicated to penal law protection of the democratic constitutional order of the Republic of Poland. It demonstrates both the notion of constitutional order and its development in Poland, as well as the expansion of legislation in this respect. Addressed is also the catalogue of offenses against the constitutional order in the context of its penal law protection. The author contends that at the current situation both the provisions of the Constitution, as well as the provisions of the penal code facilitate due protection and stabilization of the democratic order in Poland. They also profoundly affect the appropriate functioning of the Republic of Poland.

Key words: constitutional order, democratic rule of law, penal law protection, political offenses, the Constitution, penal code.

* Dr Anna Dziergawka – Sędzia Sądu Okręgowego w Bydgoszczy.

1. Pojęcie ustroju konstytucyjnego w Polsce

1.1. Kształtowanie się ustroju konstytucyjnego w Polsce

Pierwszą formą ustrojową państwa polskiego była monarchia patrymonialna, która przekształcała się w monarchię stanową. Stopniowo stan szlachecki zyskiwał coraz większe znaczenie i coraz większy wpływ na władzę, co utwierdzały kolejne przywileje szlacheckie. Od 1454 roku, bez zgody sejmików ziemskich, król nie mógł nakładać nowych podatków i zwoływać pospolitego ruszenia. Ograniczono jednocześnie pozycję mieszczan. Liberum veto otworzyło drogę do sparaliżowania działalności ustawodawczej Rzeczypospolitej.

Jako początek zasadniczej reformy ustroju państwa polskiego można niewątpliwie wskazać uchwalenie Konstytucji 3 maja z 1791 roku, która wprowadzała demokratyczne rozwiązania, chociażby w postaci trójpodziału władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Zniesiono wolną elekcję, wprowadzając dziedziczność tronu, jednak naczelnym organem w państwie pozostawał Sejm. To w tej ustawie zniesiono liberum veto i zakazano konfederacji. Zniesiono także podział państwa na Koronę i Wielkie Księstwo Litewskie, tworząc jednolitą Rzeczypospolitą Polską. Konstytucja 3 maja przewidywała możliwość jej zmiany co 25 lat przez Sejm Konstytucyjny. Akt ten przetrwał 14 miesięcy, zaś konfederacja targowicka doprowadziła w konsekwencji do utraty niepodległości przez Polskę.

Punktem wyjścia dla rozwoju współczesnego polskiego konstytucjonalizmu była Konstytucja z 17 marca 1921 r., zwana popularnie Konstytucją marcową¹. Opierała się ona na typowych dla systemów demokratycznych zasadach: suwerenności narodu, podziału władz zagwarantowaniu praw obywatelskich. Wprowadzała system o skrajnie parlamentarnym charakterze, którego funkcjonowanie było uzależnione od istnienia w Sejmie stabilnej większości. Brak takiej większości musiał prowadzić do kryzysu parlamentarnego, bo rząd nie miał możliwości działania bez poparcia Sejmu, a pozycja Prezydenta była zbyt słaba, by mogły funkcjonować tzw. gabinety prezydenckie. Dochodziło w praktyce do częstych upadków gabinetów, co ułatwiło Józefowi Piłsudskiemu zamach stanu i przejęcie władzy w maju 1926 roku. Wyrazem tych wydarzeń była nowela sierpniowa z dnia 2 sierpnia 1926 roku, która wzmocniła pozycję Prezydenta, przyznając mu między innymi samodzielne prawo rozwiązywania Sejmu oraz wydawania (z upoważnienia parlamentu za zgodą rządu) rozporządzeń z mocą ustawy.

Konstytucja z 23 kwietnia 1935 r. opierała się na zupełnie innych założeniach ideologicznych niż jej poprzedniczka z 1921 r. Wyrażała ona autorytarną formę rządów, choć ujętą w formy nowego porządku konstytucyjnego. Pierwsze miejsce w państwie przyznawała Prezydentowi wybieranemu przez Zgromadzenie Elektorów, których większość była wyłaniana przez Sejm i Senat. Na wypadek wojny

¹ Szerzej o ustroju konstytucyjnym: L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 2, Warszawa 2015, s. 22–33.

Prezydent mógł mianować swojego następcę, co pozwoliło utrzymać konstytucyjną ciągłość władzy po 1939 roku. Mógł on również w każdym czasie rozwiązać Sejm i Senat, miał szerokie kompetencje w zakresie stanowienia prawa. Konstytucja kwietniowa była pisana z myślą o silnej prezydenturze i wiązano ją z osobą Józefa Piłsudskiego, który niestety zmarł w maju 1935 roku. Zabrakło zatem osoby zdolnej do wypełnienia nowych zadań konstytucyjnych, a sama Konstytucja funkcjonowała tylko cztery lata w niepodległej Polsce.

Po II wojnie światowej na ziemiach polskich ukształtował się nowy system władzy faktycznej, która mimo braku legitymacji konstytucyjnej czy politycznej, określiła nowy porządek ustrojowy. W dniu 19 lutego 1947 r. przyjęto tzw. Małą Konstytucję. W swej treści nawiązywała ona do Konstytucji marcowej z 1921 r., formułując demokratyczne rozwiązania, np. zasadę podziału władzy. Nowym organem była Rada Państwa, która w pewnych sytuacjach mogła działać w zastępstwie Sejmu. Formalny system parlamentarny nie mógł działać bez opozycji, zlikwidowanej ostatecznie w końcu 1947 roku. W rzeczywistości politycznej postanowienia konstytucyjne stanowiły tylko fasadę, ukrywając realny system sprawowania władzy, podporządkowany zasadzie kierowniczej roli partii PPR, a potem PZPR i ograniczający suwerenność Polski na rzecz ZSRR. Próby choćby fasadowego nawiązywania do demokratycznych rozwiązań Konstytucji marcowej zakończyły się na przełomie 1948 i 1949 roku. Gdy przystąpiono do prac nad nową konstytucją, było już oczywiste, że podstawowym wzorem dla jej twórców ma być radziecka konstytucja z 1936 roku.

Konstytucja z 22 lipca 1952 r. zrywała z koncepcjami Konstytucji marcowej. Odrzucała ona zasadę podziału władz i organizowała system centralnych organów państwa wokół tzw. zasady jednolitości władzy państwowej. W założeniu jej twórców, konstytucja miała być dokumentem o charakterze przede wszystkim politycznym. Nie istniały procedury chroniące prawną nadrzędność Konstytucji ani prawa i wolności obywateli, sam tekst był napisany językiem lakonicznym, ogólnikowym i wieloznacznym, co pozostawiło daleko idącą swobodę w jego interpretacji. Praktyka konstytucyjna całkowicie zdeprecjonowała rolę i znaczenie tego dokumentu. Prawa i wolności jednostki realnie nie istniały, nie było niezawisłych sądów, nie istniała opozycja, a rzeczywisty mechanizm władzy wyrażany był zasadą kierowniczej roli partii i wszechwładzy rządowych resortów gospodarczych. Rola Sejmu praktycznie nie istniała, a jego kompetencje wykonywała „zastępczo” Rada Państwa. Nowelą lutową z 10 lutego 1976 r. dokonano minimum dostosowania Konstytucji z 1952 r. do zasad ustroju obozu socjalistycznego. Przeformułowano w niej podstawowe zasady ustroju, określając PRL jako państwo socjalistyczne, sformułowano zasadę „przewodniej roli PZPR w budowie socjalizmu”, określono przyjaźń i współpracę z ZSRR jako jedną z podstaw polityki zagranicznej.

Dopiero wydarzenia lat 80 przyniosły zasadniczą reorientację myślenia konstytucyjnego. Zasadniczy cios systemowi zadała pogarszająca się sytuacja gospodarcza i rosnąca aktywność „Solidarności”. Doprowadziło to ostatecznie wiosną 1989 r. do Okrągłego Stołu, zaś prowadzone rozmowy przyniosły zasadnicze ustalenia polityczne. W efekcie doszło do wyborów z powstałym „Sejmem kontraktowym”,

a następnie uformowano rząd Tadeusza Mazowieckiego, co oznaczało otwarcie nowej epoki w dziejach Polski.

Konstytucyjnym wyrazem porozumienia Okrągłego Stołu była nowela kwietniowa z 7 kwietnia 1989 roku. Przewidywała ona słabą rolę Sejmu i duże kompetencje Prezydenta, co było rozwiązaniem antydemokratycznym. Jednak praktyka konstytucyjna doprowadziła do parlamentaryzacji systemu. Już jesienią 1989 roku oczywista stała się potrzeba uchwalenia nowej konstytucji. Nowela grudniowa z 29 grudnia 1989 r. całkowicie przeredagowała rozdział I Konstytucji, usuwając z niego zasady kierowniczej roli partii oraz przyjaźni ze Związkiem Radzieckim, a zapisując nowe podstawowe zasady ustroju politycznego. Znaczenie wiodące przypadało nowemu art. 1, określającemu Polskę jako „demokratyczne państwo prawne, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej”. Dawne przepisy konstytucyjne zyskały w ten sposób nowe podstawy aksjologiczne, co szybko znalazło stosowne rozwinięcie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i innych organów sądowych. W marcu 1990 roku dokonano kolejnej nowelizacji Konstytucji, wprowadzając nowe postanowienia o ustroju władzy lokalnej i reaktywując system samorządu terytorialnego.

Przewlekanie się prac nad nową konstytucją doprowadziło do pojawienia się idei uchwalenia aktu tymczasowo regulującego kwestie wymagające najpilniejszego uporządkowania. Ostatecznie stała się nim ustawa z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, zwana popularnie Małą Konstytucją. Była ona aktem tymczasowym i niepełnym. Regulowała ona zagadnienia władzy ustawodawczej, wykonawczej oraz samorządu terytorialnego. W pozostałych kwestiach utrzymywała obowiązywanie dawnych przepisów konstytucyjnych, choć jednocześnie deklarowała, że traci moc konstytucja z 22 lipca 1952 roku (art. 77).

1.2. Ustrój konstytucyjny w Polsce

Obecnie obowiązuje w Polsce Konstytucja z 2 kwietnia 1997 roku, która weszła w życie od 17 października 1997 roku. Mówiąc o Konstytucji należy podkreślić, że jest ona samoistną wartością, wyrazem stabilności demokratycznej tradycji państwa i dlatego powinna być przestrzegana i szanowana przez wszystkich aktorów politycznego procesu rządzenia. Jako podstawowe cechy Konstytucji należy wskazać, że jest to akt prawa pisanego o najwyższej mocy prawnej danego państwa, przy czym nie jest przedmiotem tego artykułu omówienie relacji konstytucji do prawa unijnego. Ponadto należy zwrócić uwagę na zakres materii regulowany przez ten akt prawny, co dotyczy określenia ogólnych zasad ustroju państwowego, ustroju naczelných organów (władz) państwa oraz zakresu ich kompetencji i wzajemnych relacji, jak również określenie podstawowych praw, wolności i obowiązków jednostki. Dodatkowo akt ten jest uchwalany i zmieniany w szczególnej procedurze.

W chwili obecnej w Polsce istnieje ustrój demokracji konstytucyjnej, który mówiąc w uproszczeniu, przejawia się w demokratycznych wyborach przedstawi-

cieli władzy publicznej oraz związaniu regułami określonymi w przepisach prawa, w szczególności w konstytucji.

Jak wskazuje art. 2 Konstytucji, Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Co warto podkreślić, zasada ta pojawiła się po raz pierwszy w noweli grudniowej z 29 grudnia 1989 roku w zmienionym art. 1 Konstytucji z 22 lipca 1952 roku. Jest to niewątpliwie pojęcie zbiorcze, (TK z 25.11.1997 r., K 26/97, OTK 1997, Nr 5–6, poz. 64), które tworzy pewien kanon i nie ma charakteru katalogu zamkniętego. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjęło się, że są to wartości polityczne (np. porządek konstytucyjny, porządek prawny, demokracja przedstawicielska, podział władzy, autonomia parlamentu i jego swoboda prawodawcza, sądowy wymiar sprawiedliwości, odrębność władzy sądowniczej, niezależność sądów i niezawisłość sędziów, subsydiarność i zasada pomocniczości, określająca pozycję samorządu terytorialnego, pluralizm polityczny), wartości samego prawa (np. pewność, określoność) oraz wartości dotyczące ustroju gospodarczego (np. społeczna gospodarka rynkowa)².

Klauzula państwa prawnego ma aspekt pozytywny. Wywodzone są z niej zasady szczegółowe o charakterze konstytucyjnym. Ma również aspekt negatywny, gdyż aksjologia państwa prawnego i jej poszczególne elementy wskazują na takie zasady prawa, które są nie do pogodzenia z art. 2 Konstytucji RP. Z przepisu tego wynika przede wszystkim zasada zaufania obywateli do państwa. Wyznacza ona sytuację prawną obywateli, a także chroni przed ingerencją władzy państwowej inne podmioty stosunków prawnych (wyrok TK z 31.01.2001 r., sygn. P 4/99, OTK ZU nr 1/2001, poz. 5).

Zasada ochrony zaufania jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa (inaczej zasada lojalności państwa względem obywateli) ma związek z bezpieczeństwem prawnym. Bezpieczeństwo prawne jest związane z pewnością prawa i umożliwia przewidywalność działań organów państwa, a także prognozowanie działań własnych (wyrok TK z 14.06.2000 r., P 3/00, OTK 2000, Nr 5, poz. 138).

Wskazując na istotne zasady konstytucyjne należy przypomnieć treść art. 4 Konstytucji, z którego wynika, że władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu, który sprawuje ją przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio. Jednocześnie organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji). Istotną zasadą konstytucyjną jest wyrażona w art. 10 Konstytucji zasada podziału władz. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały. Warto także wskazać na wyrażoną w art. 5 Konstytucji zasadę niepodległości państwa,

² Zob. M. Kordela, *Rola zasady państwa prawnego w budowie aksjologii prawa*, [w:] L. Leszczyński (red.), *Zmiany społeczne a zmiany w prawie: Aksjologia, konstytucja, integracja europejska*. XIII Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa, Kazimierz Dolny, 21–23 września 1999, Lublin 1999, s. 178 i dalej.

albowiem Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Niepodległość oznacza pełną niezawisłość państwa od jakichkolwiek obcych, zewnętrznych czynników oraz jego suwerenność i możliwość swobodnego kształtowania stosunków wewnątrzpaństwowych. Współcześnie dochodzi do dobrowolnego przekazania części suwerenności i władztwa podmiotowi prawa międzynarodowego, np. Unii Europejskiej. Konstytucja zawiera szereg praw i wolności obywatelskich. Nie można jednak pominąć najistotniejszych obowiązków obywateli polskich w postaci wierności Rzeczypospolitej Polskiej oraz troski o dobro wspólne, wyrażonej w art. 82 Konstytucji, jak również obowiązku przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej (art. 83 Konstytucji).

Reasumując, należy stwierdzić, że konstytucyjny ustrój Rzeczypospolitej Polskiej został określony przez przepisy Konstytucji RP. Jest to zespół zasad dotyczących struktury władzy państwowej, metod i form jej wykonywania, kompetencji oraz wzajemnych zależności pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa³. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej to republikańska forma demokracji konstytucyjnej, opartej na liberalnych, wolnościowych zasadach, w których zasadnicza władza zwierzchnia należy do narodu jako suwerena, zaś zasadą wyłaniania organów władzy publicznej są demokratyczne wybory⁴.

2. Prawnokarna ochrona ustroju konstytucyjnego w Polsce

2.1. Zagadnienia wprowadzające

Przestępstwa przeciwko państwu wywodzą się z prawa rzymskiego. W okresie cesarstwa najbardziej charakterystyczna była zbrodnia obrazy majestatu władcy, określana jako *crimen laesae maiestatis*⁵. Przestępstwa przeciwko państwu, takie jak zdrada główna (*perduellio*) oraz obraza majestatu (*crimen laesae maiestatis*) zaliczane były do najcięższych, karanych śmiercią⁶. Prawodawstwo okresu średniowiecza, także polskie, przez długi czas w zakresie tych przestępstw posługiwało się pojęciem *crimen laesae maiestatis*. Nowe rozwiązania w tej dziedzinie wprowadziły kodyfikacje epoki oświecenia. Ogłoszony w Wiedniu w 1787 roku Kodeks Józefa

³ Por. I. Zgoliński, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. II, art. 127, WKP 2018, LEX [dostęp w dniu 30.11.2018r.].

⁴ P. Kardas, [w:] W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), Kodeks karny, Część szczególna, Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a, WKP 2017, teza 9, LEX [dostęp w dniu 30.11.2018r.].

⁵ S. Hoc, [w:] L. Gardocki (red.), System Prawa Karnego, Tom 8, Rozdział XVII, 2018, wyd. 2, Legalis [dostęp w dniu 30.11.2018r.].

⁶ Rozdział XVII KK pod red. A. Grześkowiak, wyd 6/Wiak, Komentarz 2019, wyd. 6, Legalis [dostęp w dniu 30.11.2018r.].

II (tzw. Józefina) pierwszy raz zerwał z konstrukcją *crimen laesae maiestatis* oraz *perduellionis* jako uniwersalną kategorią obejmującą całość problematyki przestępczości politycznej, wprowadzając w to miejsce katalog przestępstw przeciwko państwu oraz władcy.

W II Rzeczypospolitej Polskiej problematyka przestępstw przeciwko państwu została ujęta w: rozporządzeniu Prezydenta RP z 16.02.1928 r. – o karach za szpiegostwo i niektóre inne przestępstwa przeciw Państwu, rozporządzeniu Prezydenta RP z 11.07.1932 r. – Kodeks karny, rozporządzeniu Prezydenta RP z 24.10.1934 r. – o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa.

Rozdział XVII k.k. z 1932 r. został zatytułowany „Zbrodnie stanu” (art. 93–98) i określał następujące zbrodnie: usiłowanie pozbawienia niepodległego bytu Państwa Polskiego lub oderwania części jego obszaru, usiłowanie zmiany przemocą ustroju Państwa Polskiego, targnięcie się na życie lub zdrowie Prezydenta RP, usiłowanie usunięcia przemocą lub groźbą bezprawną Prezydenta RP lub zagarnięcia jego władzy albo wywarcia wpływu na jego czynności, usiłowanie usunięcia przemocą Sejmu, Senatu, Zgromadzenia Narodowego, rządu, ministra lub sądów albo zagarnięcia ich władzy, wejście w porozumienie z innymi osobami w celu popełnienia wymienionych wyżej zbrodni, porozumiewanie się z osobą działającą w interesie obcego państwa lub organizacji międzynarodowych w celu popełnienia zbrodni wyżej opisanych w art. 93, 94, 95, albo gromadzenie środków walki orężnej w celu popełnienia tych zbrodni.

Przechodząc do szczegółowego omówienia treści art. 93 § 2 tegoż k.k., podnieść należy, że typizuje on usiłowanie zmiany przemocą ustroju Państwa Polskiego, za co podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 10 lub dożywotnio. Z kolei w art. 96 k.k. z 1932 r. uznano, że kto czyni przygotowania do popełnienia wskazanego przestępstwa podlega karze więzienia. Zgodnie z treścią art. 97 § 1 k.k. karalne było samo wejście w porozumienie z „innymi osobami” w celu popełnienia opisanego wyżej przestępstwa. Kodeks karny z 1932 roku przewidywał w art. 97 § 2 **klauzulę niekaralności o treści**: „Nie polega karze, kto wzięwszy udział w porozumieniu, doniesie o niem władzy, powołanej do ścigania przestępstw, zanim władza dowiedziała się o porozumieniu i zanim wynikły jakiegokolwiek ujemne skutki dla Państwa. Z bezkarności nie korzysta, kto doprowadził do powstania takiego porozumienia”. Dodatkowo w art. 98 § 1 omawianego k.k. wskazano, że kto w celu popełnienia zbrodni które opisano wyżej:

- a) porozumiewa się z osobą działającą w interesie obcego państwa lub organizacji międzynarodowej, albo
- b) gromadzi środki walki orężnej, podlega karze więzienia od lat 5.

W okresie powojennym doszło do stałego rozszerzania zakresu penalizacji, zwłaszcza w sferze politycznej i gospodarczej. Zdaniem L. Gardockiego w powojennej rzeczywistości bardzo szkodliwą rolę odegrała zbyt szeroka kryminalizacja nastawiona na przyszłość i związana z ideologią przekształceń ustrojowych⁷. Od sa-

⁷ L. Gardocki, *Problemy z zakresu kryminalizacji w powojennym polskim prawie karnym*, [w:] *Problemy odpowiedzialności karnej*. Księga ku czci Profesora Kazimierza Buchały, Kraków 1994, s. 97.

meo początku wprowadzono surowe i szeroko ujęte przepisy dotyczące przestępstw przeciwko państwu. Był to dekret PKWN z 30.09.1944 r. o ochronie państwa⁸, Kodeks karny Wojska Polskiego z 23.09.1944 r.⁹, następnie dekret z 16.11.1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa¹⁰ i dekret z 13.06.1946 r. o identycznym tytule¹¹, który znany był jako „mały kodeks karny” i obowiązywał do 1970 r. oraz w końcu ustawa z 19.04.1969 r. kodeks karny¹².

W kodeksie karnym z 1969 roku utrzymano bardzo szeroką kryminalizację w sferze przeciwko państwu. Przestępstwa te zostały ujęte w rozdziale XIX jako „Przestępstwa przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”, a zatem przyjęto rozwiązania na tyle ogólne, aby chroniły na równi z ochroną bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa, panujący w Polsce ustrój totalitarny¹³. Według uzasadnienia projektu Kodeksu karnego przepisy Rozdziału XIX miały chronić niepodległy byt, nienaruszalność terytorialną państwa na równi z ustrojem politycznym i ekonomicznym PRL. Jednocześnie przepisy te opierały się z dużej części na modele uregulowania przestępstw przeciwko państwu w prawie karnym ZSRR z lat 20 i 30. W modelu tym akcentowano przede wszystkim antyustrojowy charakter tej grupy przestępstw, ujmując je w sposób na tyle ogólnikowy, by umożliwiło to nieskrępowane zasadami praworządności zwalczanie i niszczenie przeciwników politycznych władz państwa komunistycznego¹⁴. Podkreślić warto, że rozdział XIX k.k. z 1969 r. został opracowany od nowa i dlatego w zasadzie nie recypowano do niego sformułowań k.k. z 1932 r.¹⁵.

Omawiany k.k. z 1969 r. wskazywał w art. 123, że „Kto, mając na celu pozabawienie niepodległości, oderwanie części terytorium, obalenie przemocą ustroju lub osłabienie mocy obronnej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, podejmuje w porozumieniu z innymi osobami działalność zmierzającą do urzeczywistnienia tego celu, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci. Z kolei zgodnie z treścią art. 125 tego k.k., jeżeli sprawca przestępstwa określonego między innymi w art. 123 k.k., dobrowolnie poniechał dalszej działalności i ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw wszystkie istotne okoliczności popełnionego czynu, sąd zamiast kary przewidzianej w tych przepisach wymierza karę pozbawienia wolności od roku do lat 10. Dodatkowo przepis art. 128 § 1 k.k. penalizował przygotowania do wskazanej zbrodni, podlegające karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Jednocześnie art. 128 § 2 k.k. przewidywał klauzulę niekaralności: „Nie podlega karze, kto dobrowolnie odstąpił od przygotowania

⁸ Dz. U. Nr 10, poz. 50.

⁹ Tekst jedn. Dz. U. z 1957 r., Nr 22, poz. 107 ze zm.

¹⁰ Dz. U. Nr 53, poz. 300 ze zm.

¹¹ Dz. U. Nr 30, poz. 192.

¹² Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94.

¹³ Por. J. Wojciechowska, [w:] A. Wąsek (red.), Kodeks karny, t. I, 2010, s. 58.

¹⁴ Por. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 221.

¹⁵ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 390.

i zawiadomił organ powołany do ścigania przestępstw o wszystkich istotnych okolicznościach popełnionego czynu”.

Odnosząc się do przedmiotu ochrony, podkreślić należy, że kodeks karny z 1969 r. chronił wówczas jedynie wybrany, związany z określoną ideologią ustroj, który nie miał nic wspólnego z demokratycznym państwem prawnym.

2.2. Przestępstwa przeciwko konstytucyjnemu ustrojowi RP

Tytułem wstępu podkreślić należy, że Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny¹⁶, obowiązuje w całości zmienionej rzeczywistości społeczno – politycznej w Polsce. I chociaż przestępstwa określone w rozdziale XVII k.k. nie stanowią znaczącej pozycji w statystyce prokuratorsko – sądowej, mają one niezwykle istotne znaczenie dla funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej, a co za tym idzie, wymagają dużej precyzji w określeniu granic penalizacji pewnych zachowań naruszających lub godzących w konstytucyjny ład państwa, a następnie rozważnego stosowania wspomnianych norm prawnych przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Trzeba również pamiętać o politycznym kontekście niektórych spośród nich, a także wkroczeniu w delikatną sferę dyplomacji i działalności wywiadowczej¹⁷. Jak wskazano wyżej, w kodeksie karnym z 1969 r. rozdział XIX, poświęcony przestępstwom przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym PRL, był niezwykle obszerny (art. 122–135), zaś w aktualnie obowiązującym ograniczono ich liczbę do czynów faktycznie atakujących RP i tylko w niewielkim zakresie są one do siebie podobne. Konieczność zmian w zakresie odpowiedzialności za przestępstwa „antypaństwowe” była oczywista, bowiem przepisy k.k. z 1969 r., były w tym zakresie silnie upolitycznione¹⁸. Powyższe przepisy określające „Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej” oparte zostały na odmiennych założeniach niż w państwie o ustroju totalitarnym, w którym przestępstwa przeciwko państwu służą z reguły upolitycznionym celom¹⁹. W rozdziale XVII rodzajowym przedmiotem ochrony jest RP jako państwo polskie zapewniające byt i bezpieczeństwo zamieszkałej na jego terytorium ludności²⁰, jak również konstytucyjne wartości, na jakich opierają się ustroj oraz funkcjonowanie państwa²¹. Warto podkreślić, że w tym czasie obowiązywała już konstytucja z dnia 2 kwietnia 1997 roku, która weszła w życie od 17 października 1997 roku.

¹⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1137.

¹⁷ Szerzej: B. Kurzępa, *Recenzja: S. Hoc Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej*, *Opole 2003*, „Prokurator” 2005, nr 1 (21), s. 99–109.

¹⁸ J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2000, s. 241.

¹⁹ J. Wojciechowska, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny*, t. I, 2010, s. 59.

²⁰ S. Hoc, *Kształtowanie się odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko państwu*, [w:] P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. II, Warszawa 2012, s. 1148.

²¹ A. Grześkowiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz* 2019, wyd. 6, art. 127, Legalis [dostęp w dniu 30.11.2018 r.].

Ostatecznie przepisy art. 127–139 k.k. oparte zostały na założeniu, że prawo karne powinno chronić samo państwo i jego konstytucyjne organy, a nie ustrój będący przecież afirmacją określonej ideologii²². Jednak wspomniane normy karne są silnie upolitycznione, „gdyż z istoty rzeczy przepisy, których celem jest ochrona politycznego status quo ponieważ genetycznie związane są zawsze z polityką i jej konfliktowym charakterem”²³. Trudno jest bowiem rozdzielić polityczne motywy działania partii politycznych i demokratycznego sposobu dochodzenia przez nie do władzy w danym kraju od państwa i jego najważniejszych organów obsadzanych przecież przez siłę polityczną, która poparta została w wyborach przez większość obywateli. S. Hoc wyjaśnia, iż pomiędzy przestępstwami politycznymi i przestępstwami przeciwko państwu istnieje ścisły związek, przy czym zakres pojęciowy przestępstw politycznych jest znacznie szerszy od zakresu pojęciowego przestępstw przeciwko państwu. Przyjmuje on, że desygnat nazwy „przestępstwo polityczne” obejmuje głównie wszystkie przestępstwa przeciwko państwu, przy czym w zasadzie każde przestępstwo przeciwko państwu jest jednocześnie przestępstwem politycznym, natomiast nie każde przestępstwo polityczne da się zakwalifikować do kategorii przestępstw przeciwko państwu. Nie bez racji stwierdza też, że „w ostatnich latach doktryna mniej interesuje się tą problematyką, co wynikać może także ze stabilizacji demokratycznego porządku prawnego w RP oraz znacznego spadku tej kategorii przestępstw w praktyce sądowej”²⁴.

Typ czynu zabronionego określony w art. 127 § 1 k.k. stanowi odpowiednik przestępstwa zamachu stanu z art. 123 k.k. z 1969 r. Kodeks karny w znacznej części przejął znamiona przestępstwa zamachu stanu z art. 123 k.k. z 1969 r., wprowadzając do nich nieliczne tylko zmiany. W miejscu zawartego w art. 123 k.k. z 1969 r. sformułowania „oderwanie części terytorium”, w k.k. z 1997 r. znajduje się zwrot „oderwanie części obszaru”, zamiast występującego w art. 123 zwrotu „obalenie przemocą ustroju” w przepisie art. 127 występuje sformułowanie „zmianę przemocą konstytucyjnego ustroju”. Ponadto w art. 127 pominięto występujące w k.k. z 1969 r. znamię dotyczące działań mających na celu „osłabienie mocy obronnej RP”. W pozostałym zakresie znamiona przestępstwa zamachu stanu przewidzianego w art. 127 § 1 k.k. pokrywają się ze znamionami jego odpowiednika z art. 123 k.k. z 1969 r.²⁵. Podwyższono również dolną granicę ustawowego zagrożenia z 5 lat przewidzianych w k.k. z 1969 r. do 10 lat. Omawiany typ czynu zabronionego nie jest już obecnie zagrożony karą śmierci.

Pewne wątpliwości wywołuje w doktrynie syntetyczne, nazwowe określenie omawianego typu czynu zabronionego. Część autorów przyjmuje, że przepis art. 127 k.k. statuuje przestępstwo „zdrady głównej”, nawiązując w ten sposób do historycznej nazwy analogicznych typów czynu zabronionego przewidzianych

²² M. Surkont, *Prawo karne*, Bydgoszcz 2001, s. 186.

²³ S. Hoc, *Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej*, Opole 2003, s. 13.

²⁴ *Ibidem*, s. 14.

²⁵ P. Kardas, [w:] W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II, Część I. Komentarz do art. 117–211a, WKP 2017, Art. 127*, LEX [dostęp w dniu 30.11.2018 r.].

w dawnym ustawodawstwie polskim²⁶. W ujęciu alternatywnym omawiany typ przestępstwa określa się jako „zbrodnię stanu”, nawiązując do terminologii wykorzystywanej przez ustawodawcę w k.k. z 1932 r.²⁷ lub też „zamach stanu”, jako odzwierciedlający istotę zachowania karalnego polegającego na zamachu na stan państwa polskiego²⁸. Jak trafnie wskazuje J. Wojciechowska, analizowane zachowanie godzi w najcenniejsze wartości państwa, tj. niepodległość, integralność terytorialną oraz konstytucyjnie określony ustrój państwa, stąd też określony w art. 127 k.k. typ czynu zabronionego kreślić można jako zamach stanu lub zamach na państwo w sensie jego suwerenności, terytorialnej integralności oraz ukształtowanego konstytucyjnego ustroju²⁹.

Art. 127 k.k. ma następujące brzmienie:

§ 1. Kto, mając na celu pozbawienie niepodległości, oderwanie części obszaru lub zmianę przemocą konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, podejmuje w porozumieniu z innymi osobami działalność zmierzającą bezpośrednio do urzeczywistnienia tego celu, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 10, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Przestępstwo określone w art. 127 k.k. jest przestępstwem powszechnym, więc może je popełnić każdy podmiot, który jest zdolny ponieść odpowiedzialność karną. Podmiotem tego przestępstwa może być zarówno obywatel polski, jak i cudzoziemiec oraz osoba nieposiadająca żadnego obywatelstwa – bezpaństwowiec³⁰.

Zachowanie się sprawcy przestępstwa przewidzianego w art. 127 § 1 k.k. może przybierać różne formy wyliczone w tym przepisie i polegać na podejmowaniu w porozumieniu z innymi osobami działalności zmierzającej do pozbawienia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, oderwania części obszaru Rzeczypospolitej Polskiej lub zmiany przemocą konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Wszystkie wymienione formy czynności wykonawczej wymagają współdziałania sprawcy z innymi osobami. Zatem do realizacji znamion konieczne jest zawarcie przez sprawcę porozumienia co najmniej z dwoma osobami. Niektórzy autorzy wskazują, że ten element znamion czynu zabronionego przesądza, że mamy w tym przypadku do czynienia z tzw. współsprawstwem koniecznym³¹. Trzeba jednak

²⁶ Zob. m.in. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2010, s. 213; R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1996, s. 227.

²⁷ J. Wojciechowska, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny*, t. I, 2010, s. 61–62.

²⁸ A. Marek, *Kodeks karny*, 2007, s. 286.

²⁹ Tak: P. Kardas, [w:] W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II, Część I. Komentarz do art. 117–211a, WKP 2017, Art. 127*, LEX [dostęp w dniu 30.11.2018 r.].

³⁰ Por. A. Krukowski, [w:] L. Gardocki (red.), *System prawa karnego*, t. 4, *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, cz. 1, Warszawa 2013, s. 48; K. Mioduski, [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987, s. 353; S. Hoc, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 2005, s. 37.

³¹ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 341.

podkreślić, że ustawowe ujęcie tego elementu znamion różni się nieco od charakterystyki współsprawstwa, przepis art. 127 § 1 k.k. odnosi się bowiem wyłącznie do porozumienia, natomiast pomija drugi z aspektów współsprawstwa określonego w art. 18 § 1 zd. 2 k.k. w postaci wspólnego wykonania zachowania sprawczego. Nie oznacza to jednak, że błędne jest twierdzenie, iż w istocie zachowanie opisane w art. 127 § 1 k.k. odnosi się do specyficznej formy współsprawczego współdziałania w zachowaniu zmierzającym bezpośrednio do urzeczywistnienia jednego z taksatywnie wymienionych w tym przepisie celów³².

Porozumienie oznacza uzgodnienie przez sprawcę i co najmniej dwie inne osoby woli popełnienia przestępstwa z art. 127 § 1 k.k., a więc tego, że będą wspólnie realizować co najmniej jedną z czynności wykonawczych wymienionych w tym przepisie. Przez zawarcie porozumienia dochodzi do uzgodnienia w sposób bardziej lub mniej szczegółowy zachowań poszczególnych współdziałających, może także nastąpić podział ról między tymi osobami. W wyniku zawarcia porozumienia następuje powiązanie wszystkich jego uczestników specyficzną „więzią subiektywną”, oznaczająca świadomość i wolę wspólnej działalności występującą u każdego z uczestników³³. Porozumienie może być zawarte zarówno przed rozpoczęciem działań opisanych w art. 127 § 1 k.k., jak i w trakcie ich realizacji. Może mieć charakter wyraźny lub konkludentny. Z punktu widzenia znamion przestępstwa określonego w art. 127 § 1 k.k. porozumienie może być zawarte w dowolnej formie, nie musi także przybierać postaci zorganizowanej, o określonej strukturze organizacyjnej³⁴. Zawarcie porozumienia stanowi warunek konieczny realizacji znamion typu czynu zabronionego określonego w art. 127 § 1 k.k. Samo jednak zawarcie porozumienia nie może być uznane za dokonanie ani usiłowanie przestępstwa zamachu stanu³⁵. Do dokonania konieczne jest bowiem, oprócz zawarcia porozumienia, podjęcie przez jego uczestników zewnętrznej działalności zmierzającej do osiągnięcia celów określonych w porozumieniu, a nie pojedynczych czynności. Dokonanie następuje w chwili podjęcia działalności, czyli zespołu czynności prowadzących do celu objętego porozumieniem³⁶. Jednocześnie działalność ma zmierzać bezpośrednio do urzeczywistnienia zamiarów objętych porozumieniem. Kwestia wyznaczenia zakresu tego pojęcia jest niezwykle sporna. Wydaje się, że pojęcie bezpośredniości rozumieć należy analogicznie do przypadku usiłowania, a zatem zachowanie może

³² Tak: P. Kardas, [w:] W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), kodeks karny. Część szczególna. Tom II, Część I. Komentarz do art. 117–211a, WKP 2017, Art. 127, LEX [dostęp w dniu 30.11.2018 r.].

³³ Por. A. Wąsek, *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze. Formy popełnienia przestępstwa*, Warszawa 1998, s. 94–95; zob. też S. Hoc, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 2005, s. 41.

³⁴ Por. A. Krukowski, [w:] L. Gardocki (red.), *System prawa karnego*, t. 4, *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, cz. 1, Warszawa 2013, s. 47; K. Mioduski, [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987, s. 354.

³⁵ A. Krukowski, [w:] L. Gardocki (red.), *System prawa karnego*, t. 4, *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, cz. 1, Warszawa 2013, s. 47; I. Andrejew, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 393.

³⁶ Por. S. Hoc, *Zdrada główna w nowym kodeksie karnym*, „NKPK” 2000, nr 6, s. 21–46.

być uznane za rozpoczynające ostatnią fazę, która ma doprowadzić do realizacji określonego stanu rzeczy³⁷. Przepięstwo określone w art. 127 § 1 k.k. jest przestępstwem formalnym, zatem jego dokonanie nie jest uzależnione od wystąpienia jakiegokolwiek skutku³⁸. Nie jest zatem konieczne skuteczne ukończenie działań określonych w art. 127 § 1 k.k. Konstrukcja przewidziana w tym przepisie przesądza, że jako forma dokonana na podstawie omawianego przepisu karalne są zachowania odpowiadające istocie usiłowania dokonania, stanowiącego w tym przypadku odmianę dokonania samoistnego przestępstwa przeciwko państwu³⁹.

Jednocześnie przestęstwo określone w art. 127 § 1 k.k. należy do kategorii tzw. przestęstw kierunkowych. Kodeks wymaga, aby zachowanie się sprawcy było ukierunkowane na określony cel w postaci pozbawienia niepodległości, oderwania części obszaru lub zmiany przemocą konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Wyklucza to możliwość popełnienia tego przestępstwa z zamiarem wynikowym⁴⁰. Zarówno zawarcie porozumienia z innymi osobami, jak i podjęcie określonych działań musi być realizowane we wskazanym powyżej celu.

Zmiana ustroju konstytucyjnego, aby wypełnić znamiona przestępstwa określonego w art. 127 § 1 k.k., musi dokonywać się przy użyciu przemocy. Przemocą w rozumieniu wskazanego przepisu będą działania przy użyciu siły fizycznej i jednostek militarnych, które łamiąc wszelkie przeszkody, umożliwiają realizację określonych w tym przepisie celów.

Przemoc w rozumieniu znamion omawianego przestępstwa oznacza „użycie gwałtu i pokonanie siłą przeszkód uniemożliwiających osiągnięcie zamierzonego przez sprawcę celu”⁴¹. Znamię „przemoc” rozumieć należy podobnie jak znamiona innych typów czynu zabronionego występujących w kodeksie karnym, a więc jako użycie siły przewyższającej czyjąś siłę, fizycznej przewagi wykorzystywanej do czynów bezprawnych, narzucenie komuś władzy, panowania, dokonanie czegoś z użyciem fizycznego przymusu lub gwałtu⁴². Przemoc może polegać na podjęciu akcji zbrojnej, a także przybierać inne formy oparte na wykorzystaniu siły fizycznej lub gwałtu, prowadzące np. do uniemożliwienia wykonania konstytucyjnej działalności organów państwowych⁴³.

³⁷ Por. K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989, s. 364; A. Wąsek, *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze. Formy popełnienia przestępstwa*, Warszawa 1998, s. 19–20.

³⁸ Por. I. Andrejew, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 393.

³⁹ I. Andrejew, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 393.

⁴⁰ Por. S. Hoc, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 2005, s. 37; J. Wojciechowska, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Cześć szczególna. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 61–62.

⁴¹ K. Mioduski, [w:] J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987, s. 314.

⁴² Por. M. Szymczak (red.), *Słownik Języka Polskiego*, t. 2, Warszawa 1996, s. 941–942.

⁴³ Zob. S. Hoc, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 2005, s. 40–41; J. Wojciechowska, [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks karny*, Warszawa 2010, s. 61.

W niektórych sytuacjach strajk (ekonomiczny, polityczny), którego istota jest wymuszenie określonych ustępstw na rzecz strajkujących, może zmierzać do zmiany przemocą ustroju konstytucyjnego⁴⁴. Do realizacji znamion przestępstwa przewidzianego w art. 127 § 1 k.k. nie jest konieczne, aby sprawca sam używał przemocy lub chociażby planował swój osobisty udział w przyszłych aktach gwałtu. Wystarczające jest, aby użycie przemocy zostało przewidziane jako środek działania przez uczestników porozumienia⁴⁵. Należy podkreślić, że podejmowanie innych niż polegające na stosowaniu przemocy działań zmierzających do zmiany konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej pozostaje poza zakresem kryminalizacji przewidzianej w art. 127 § 1 k.k. Tym samym istota odpowiedzialności za przestępstwo przewidziane w art. 127 § 1 k.k. w części odnoszącej się do zamachu na konstytucyjny ustrój Rzeczypospolitej Polskiej sprowadza się do wykorzystywania niedozwolonej formy działania, z zastosowaniem lub użyciem przemocy, nie zaś na samym celu działania. Wymuszenie środkami pokojowymi zmiany ustroju konstytucyjnego nie jest tożsame ze zmianą ustroju przemocą⁴⁶. Dążenie do zmiany konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej innymi niż przemoc metodami, w szczególności zaś na drodze związanej z demokratycznym przekształceniem porządku konstytucyjnego, pozostaje poza zakresem kryminalizacji. Jak podkreślał J. Makarewicz, „zmiana konstytucyjnego ustroju państwa nie ma być zmianą pokojową, (...) ale ma być zmianą gwałtowną, zmiany tej ma dopuścić się ktoś – przemocą”⁴⁷.

Artykuł 127 § 2 k.k. określa zasady odpowiedzialności za przygotowanie do zbrodni określonej w art. 127 § 1 k.k. Przepis ten stanowi odpowiednik art. 128 § 1 k.k. z 1969 r. Kodeks karny modyfikuje ustawowe zagrożenie przewidziane za to przestępstwo, podwyższając jego dolną granicę z 1 roku do lat 3 oraz podwyższając górną granicę ustawowego zagrożenia z 10 lat do lat 15.

Z kolej art. 131 § 1 k.k. przewiduje klauzulę niekaralności za usiłowanie, wskazując, że „Nie podlega karze za usiłowanie przestępstwa określonego w art. 127 § 1, art. 128 § 1 lub w art. 130 § 1 lub 2, kto dobrowolnie poniechał dalszej działaności i ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw wszystkie istotne okoliczności popełnionego czynu; przepis art. 17 § 2 stosuje się odpowiednio.

3. Zakończenie

Rzeczywistość historyczna Polski jest dla nas najlepszym przykładem, że przepisy odnoszące się do ochrony ustroju konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej, nie spełnią swej funkcji, jeśli sam ustrój podlegający ochronie, nie jest demokratyczny. Z całą pewnością istotną rolę odgrywają zasady konstytucyjne określające

⁴⁴ S. Hoc, *Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej*, Opole 2003, s. 29.

⁴⁵ Por. J. Wojciechowska, [w:] L. Gardocki (red.), *System prawa karnego*, t. 4, *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, cz. 1, Warszawa 2013, s. 40.

⁴⁶ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2001, s. 208.

⁴⁷ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 303.

ustrój państwa. Niemniej ważne znaczenie mają także przepisy karne, dotyczące ochrony tegoż ustroju. Najważniejszą jednak kwestią pozostaje rzeczywistość dotycząca funkcjonowania ustroju konstytucyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz praktyka stosowania przepisów karnych, służących ochronie wskazanych wartości. W obecnej sytuacji, zarówno Konstytucja z 2 kwietnia 1997 roku, która weszła w życie od 17 października 1997 roku, jak i Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r., który wszedł w życie 1 stycznia 1998 r., pozwalają na prawidłową ochronę ustroju konstytucyjnego oraz na stabilizację demokratycznego porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Pozostaje jednak aktualna potrzeba ciągłej troski i czujności, aby konstytucyjny ustrój demokratyczny znajdował odzwierciedlenie w realnym życiu obywateli Polski. Dlatego przepisy służące karnoprawnej ochronie demokratycznych rozwiązań mają cały czas istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej.

Bibliografia

Wykaz źródeł prawa polskiego

- Dekret PKWN z 30.09.1944 r. o ochronie państwa Dz. U. z 1944 r., Nr 10, poz. 50.
- Tekst jedn. Dz. U. z 1957 r., Nr 22, poz. 107 ze zm.
- Dz. U. z 1945 r., Nr 53, poz. 300 ze zm.
- Dz. U. z 1946 r., Nr 30, poz. 192.
- Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94.
- Dz. U. z 2016 r., poz. 1137.

Literatura

- Andrejew I., [w:] Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
- Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2001.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2009.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2010.
- Gardocki L., *Problemy z zakresu kryminalizacji w powojennym polskim prawie karnym*, [w:] *Problemy odpowiedzialności karnej*. Księga ku czci Profesora Kazimierza Buchały, Kraków 1994.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 2, Warszawa 2015.
- Góral R., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1996.
- Grześkowiak A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz* 2019, wyd. 6, art. 127, Legalis.
- Hoc S., [w:] Gardocki L. (red.), *System Prawa Karnego*, Tom 8, Rozdział XVII, 2018, wyd. 2, Legalis.
- Hoc S., [w:] Wąsek A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2, Gdańsk 2005.
- Hoc S., *Kształtowanie się odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko państwu*, [w:] Kardas P., Sroka T., Wróbel W. (red.), *Państwo prawa i prawo karne*. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla, t. II, Warszawa 2012.
- Hoc S., *Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej*, Opole 2003.

- Hoc S., *Zdrada główna w nowym kodeksie karnym*, „NKPK” 2000, nr 6.
- Kardas P., [w:] Wróbel W. (red.), Zoll A. (red.), *Kodeks karny, Część szczególna, Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, WKP 2017, teza 9, LEX.
- Kardas P., [w:] Wróbel W. (red.), Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II, Część I. Komentarz do art. 117–211a*, WKP 2017, Art. 127, LEX.
- Kordela M., *Rola zasady państwa prawnego w budowie aksjologii prawa*, [w:] Leszczyński L. (red.), *Zmiany społeczne a zmiany w prawie: Aksjologia, konstytucja, integracja europejska. XIII Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa*, Kazimierz Dolny, 21–23 września 1999, Lublin 1999.
- Krukowski A., [w:] Gardocki L. (red.), *System prawa karnego, t. 4, Przepisy przeciwko państwu i dobrom zbiorowym, cz. 1*, Warszawa 2013.
- Kurzępa B., *Recenzja: S. Hoc Przepisy przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, Opole 2003*, „Prokurator” 2005, nr 1 (21).
- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938.
- Marek A., *Kodeks karny*, Warszawa 2007.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Mioduski K., [w:] Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987.
- *Rozdział XVII KK pod red. A. Grześkowiak, wyd 6/Wiak, Komentarz 2019, wyd. 6, Legalis.*
- Surkont M., *Prawo karne*, Bydgoszcz 2001.
- Szymczak M. (red.), *Słownik Języka Polskiego, t. 2*, Warszawa 1996.
- Wąsek A., *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze. Formy popełnienia przestępstwa*, Warszawa 1998.
- Wąsek A., *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze. Formy popełnienia przestępstwa*, Warszawa 1998.
- Wojciechowska J., [w:] Gardocki L. (red.), *System prawa karnego, t. 4, Przepisy przeciwko państwu i dobrom zbiorowym, cz. 1*, Warszawa 2013.
- Wojciechowska J., [w:] Wąsek A. (red.), *Kodeks karny*, Warszawa 2010.
- Wojciechowska J., [w:] Wąsek A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Wojciechowski J., *Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo*, Warszawa 2000.
- Zgoliński I., [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz, wyd. II, art. 127*, WKP 2018, LEX.